

Impériumváltás a Mura mentén

Az első világháború utáni események jellege és summázása
– száz év távolából

I. Általános magyar és muravidéki „mérleg”

Következmények és értelmezések

Az első világháború utáni időszak a magyar történelem egyik legnehezebb periódusának számít, melynek keretében óriási emberi, gazdasági és területi veszteségek sújtották Magyarországot. Azokban az években a Kárpát-medencei társadalom – ideológiai és politikai káosz közepette – mérhetetlen szociális válsággal, általános bizonytalansággal és a lakosságot tizedelő spanyolnáthával is szembesült. Utólag az akkori történések részben „törvényszerűnek” mondhatók, melyek az adott kül- és belpolitikai körülmények, valamint az elkövetett hibák miatt elkerülhetetlenek voltak. Száz év távlatából felesleges annak a megkérdőjelezése, hogy magyar lakossággal alig rendelkező területek – az első világháború után érvényesülő nemzetközi légkörben – Magyarország határain kívülre kerültek. Mellőzni kellene olyan „magyarázatokat” is, hogy abszolút vagy relatív többségben magyarok lakta területeket, esetenként egész régiókat jogosan csatoltak el Magyarországtól – efféléket a szomszédos államok közegében még mindig gyakran lehet hallani. Ami a két világháború közötti „mindent vissza” nézetet illeti, mára felelősségteljes körökben objektív nesze sincs ilyeneknek, míg a Magyarországtól elcsatolt magyarok lakta és magyar többségű vidékek megítélésénél még nem tartunk itt (ha valamennyire változott is a helyzet). Néha ma is hasonló „érvekkel” találkozunk, amilyenekkel 1919 idején magyarázták az újonnan létrejött államokhoz csatolás létjogosultságát.

Az 1918 végétől 1920 közepéig bekövetkezett magyar nemzeti tragédia „súlyát”, arányait lehetetlen volt előre látni vagy megjósolni. Sokan vallják, hogy az említett válságos időszakban szükség lett volna határozottabb kormányzati és katonai magatartásra, ami azonban csak akkor következhetett volna be, ha az ország nem teljesen szétzilált állapotban fejezi be a „nagy háborút”. Amikor

Tisza István kimondta, hogy „a háborút elveszítettük”, és Ady Endre Üdvözlét a győzőnek című, utolsó versében megjósolta a borús jövőt, már sokán érezték, hogy nagyon nagy a baj. Mégis leginkább „útközben” derült ki, hogy a korabeli magyarországi társadalom mennyire csúszott bele a gödörbe, és meddig sülyded a meglékelt hajó. Az is a legnehezebb időszakban vált egyértelművé, hogy nemzeti, politikai, gazdasági szempontból mennyire nem volt egységes az ország. A „boldog békeidők” látványos eseményei és fejlődési mutatói eltűzött Csipkerózsika-álomba ringatták a társadalom jelentős részét. A megoldatlan problémák (a földesúri nagybirtokstruktúrából adódó, vele összefüggő szociális kilátástalanság, a rosszul kezelt és megoldatlan nemzetiségi kérdés stb.), amelyek már régóta tomboltak a színpalak mögött, akkor törtek a felszínre, amikor már az utolsó hajó is elúszott. Hatos Pál találóan fogalmazott, amikor a száz esztendeje történt események illusztrálásánál arra utalt, hogy „izgalmas feladat a megkövesedett események mögött felfedezni a vulkáni erejű egykori sodrást és sodródást, amelyben a tettek formálták a gondolkodást, s a történelmi idő szédületében természetessé vált a kiszámíthatatlan”.¹ A turbulens időszak záróaktusa az ún. trianoni békeszerződés (magyar szempontból: diktátum) aláírása volt, a sorsdöntő események és a tényleges döntések azonban már sokkal korábban eldőlték. A békeszerződésben rögzített határozatok jelentős része, minden részre hajlást mellőzve, nem minősíthető sem igazságosnak, sem racionálisnak. Ezúttal nem elemezzük a különböző rendelkezések tartalmát, azt azonban meg kell jegyezni, hogy a békeszerződés és a magyar feltételek alakulásánál a győztesek igényei, a szomszédos államok (nemzetek) területi követeléseit és a magyarországi belpolitikai káosz mellett (az ún. proletárdiktatúra különösképpen vörös posztó volt a nyugati világ és békekonferencia döntéshozóinak a szemében), a véletlen és a közömbösség is esetenként meghatározó volt. Ha ez nem a nagy terjedelmű területek elcsatolásánál mutatkozott is meg, de néhány kisebb tájegységet illetően még a legbefolyásosabb „béketeremtőkre” is vonatkozatható. Erre utal Margaret Macmillan, a párizsi békekonferencia folyamatát és a meghatározó döntéshozók (Clemenceau, Wilson és Lloyd Georg) jellemvonásait, vezetői sajátosságait kutató történész megállapítása, amely szerint „hibáik és erősségeik, kimerültségük és betegségeik, az általuk kedvelt és nem kedvelt dolgok szintén hatással voltak a béke-megállapodásokra”.²

Magyarország valamennyi, az első világháború után, illetve később létrejött szomszédos utóállama (mivel a jugoszláv és a csehszlovák állam a múlt század kilencvenes éveinek elején szétesett, és a helyén újak alakultak) megkülönböztetett figyelmet szentelt a száz éve történt eseményeknek, ami érthető, hiszen számukra – részben vagy egészében – sikeresen végződött a „nagy háború”

1 Hatos Pál: *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és a forradalom története.* Budapest, 2018, Jaffa Kiadó, 18.

2 Macmillan, Margaret: *Béketeremtők* (eredeti cím: *Peacemakers*). Az 1919-es párizsi békekonferencia. Budapest, 2005, Gabo Kiadó, 65.

utáni átrendeződés. Ők más perspektívából néztek, néznek az 1918 és 1920 között történetekre, mint a magyarok. Centenárium ünnepségről beszéltek (nem emlékezésről), mivel az első világháború után nagy területekben részesültek. A hasonló jellegű megnyilvánulások korábban rendszerint érzékeny reakciót váltottak ki Magyarországon, valamint a szomszédos országok területén élő magyar nemzeti kisebbségnél, hiszen – egyebek mellett – 1918–1919-ben olyan területek is idegen fennhatóság alá kerültek, ahol a magyarság összefüggő, kompakt (esetenként több száz ezres, sőt milliós nagyságrendű) közösséget alkotott. A szomszédos országok pedig érzékenyen álltak a korábbi június 4-ei magyar gyásznaphoz, majd később a Nemzeti Összetartozás Napjához, mivel abban sztereotip módon a revízió felélesztését keresték. A rendszerváltás utáni Magyarország határok feletti nemzetegyesítésének a kinyilvánítása (amit szinte valamennyi közép-európai nemzet hasonlóan értelmezett saját nemzeti kisebbségei iránt), valamint egyértelmű elhatárolódása a határrevíziótól nem győzte meg őket, mert azt tudatosan (vagy ösztönösen) nem akarták meghallani. Az ún. környező országok „nemzettudatának” erősítése száz esztendeig elége egyoldalú magyarázkodásokon és parciális igazságokon alapult, aminek a konszenzus, a kiútkereső törekvés nem feltétlenül használ.

A centenárium idejére aztán mégis mintha történt volna valami előremutató; szó sincs áttörésről vagy kánonváltásról, de aprócska közeledés mégis mintha mutatkozna. Magyar és szlovén tekintetben ez elmondható. A sokszor pattanásig feszült körülményekhez képest a centenáriumi rendezvények mintha kölcsönösen nyugodtabb légkörben zajlanának. Nem szűnt meg a figyelemmel kísérés, főképpen a nagyobb határon túli régiókban, amit a média és a politikai szélsőségek befolyásolnak, azonban enyhe tompulás talán mindenütt észlelhető. E jelenség nemcsak a magyar történelmet illetően tapasztalható, hasonló történik másutt is, például osztrák-szlovén viszonylatban, ahol az ausztriai szlovénok egyes szervezetei az utóbbi néhány évben elmentek a szlovén nemzeti szempontból tragikus karintiai népszavazás ünnepeire is (1920. október 10-én volt). A központi klagenfurti (celoveci) ünnepségen pedig szlovén műsorszámok is elhangzottak, akárcsak magyar nyelvűek az országos „muravidéki” ünnepen 2019. augusztusban. Erre ezúttal – száz esztendő után először – a muravidéki magyarok képviselői is elmentek, ami – valamennyire talán meglepetésszerűen – pozitív visszhangra lelt a többségi szlovénok és a magyar anyanyelvű lakosság körében. Amikor e sorok íródnak, még nem tudni, hogy a Nemzeti Összetartozás Évének a rendezvényei milyen hangulatban és légkörben zajlanak majd (ha a koronavírus nem akadályozza meg őket), de reménykedjünk, hogy bizonyos szintig folytatódik a közeledés.

A korábbi feszültségek „tompulása” ellenére a környező államok első világháború utáni időszakról alkotott nézete – bár már nem ugyanazok az országok Magyarország szomszédjai, amelyek 1919/1920-ban voltak – ma is leginkább az ún. kis-antant országok által száz éve megalkotott történelemértelmezésen alapszik. Álláspontjuk – leegyszerűsítve – arra fókuszál, hogy jogos volt a történelmi

Magyarország elcsatolt területeinek a megszerzése, mert azzal ezeréves rabságból szabadították fel az adott régió lakosságát. Hogy miként alakul a történelmi kánon a környező országokat illetően, arra már közvetlenül az első világháború után lehetett következtetni. A ma Szlovéniához tartozó Muravidék elfoglalásakor, amelyet a békekonferencia döntése alapján a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság katonasága 1919. augusztus 12-én szállt meg, a szlovén tartományi kormány táviratban értesítette a jugoszláv trónörökös-kormányzót. A szövegben közölték, hogy „Smiljanic tábornok vezényletével a Muravidéket nagyobb ellenállás nélkül elfoglaltuk úgy, ahogy azt a párizsi békekonferencia elrendelte. Ebből a történelmi alkalomból, amikor muravidéki testvéreink Ófelsége rendelete alapján felszabadultak az ezeréves rabság alól, a teljes szlovén nép köszönetét és hódolatát küldjük Önnek!”³ A békekonferencia döntése előtti hónapokban, és utána is, ennél sokkal durvább, magyarság-lejárató újságcikkek, nyilatkozatok és röplapok is napvilágot láttak. Egyik magyarelles röplap szövege a magyarokat ázsiai rablóknak nevezte, akiknek nehéz igája alatt a szlovén lakosságnak szenvednie kellett. A szöveg folytatásában a történelmi Magyarország feldarabolását dicsőítették, a magyar nyelvet pedig Európa utolsó nyelvének nyilvánították.⁴ Az „ezeréves rabság” hangoztatása a két világháború közötti időszakban (de csökkenő intenzitással később is) rendszeresen része volt a médiaközleményeknek, az oktatásnak, a különböző állami és más szervek közötti kommunikációnak. Alaptalan volna állítani, hogy a történelmi Magyarország kisebbségbarát politikát folytatott, és ahhoz sem fér kétség, hogy a dualizmus idején (főképpen annak a második felében) asszimilációnak voltak kitéve a magyarországi nemzetiségek, a kormányoknak nem sikerült közös nevezőre jutni a kisebbségekkel (ami nem volt könnyű feladat!), azonban ennek ellenére az „ezeréves rabság” folyamatos hangoztatása alaptalan volt. Valójában kommunikációs fogás volt, és a magyarság iránti ellenszenv minél gyorsabb kibontakozását szolgálta, ami – az állandó hangoztatásnak köszönhetően – a 20. század közepére a nem magyar anyanyelvű lakosság körében meglehetősen elterjedt.

Az említett „szemlélettel” szemben máig nehéz meggyőzően érvelni. Az ilyen értelmezés erősen rögződött a szomszédságban, és valamennyire a tágabb európai térségben úgyszintén. A száz esztendeje bekövetkezett események, politikai döntések látványos következménye, hogy valamennyi közép-európai országban a nemzeti kisebbségek aránya, érvényesülési ereje és mozgástere drasztikusan csökkent. Ez annak ellenére igaz, hogy az első világháború óta

3 Arhiv Republike Slovenije – A Szlovén Köztársaság Levéltára (a továbbiakban: AS). Predsedstvo deželne Vlade za Slovenijo. Prekmurje IV., V. Škatla 31, 32. (a továbbiakban: PDV – Prekmurje). 9673/1919.

4 Pokrajinski arhiv Maribor – Maribori Területi Levéltár (a továbbiakban: PAM). SI_PAM/1961. Zbirka „Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem” (a továbbiakban: SI_PAM/1961). Razglas Slovencom med Rabovi n Murov.

a „kötelező” kisebbségvédelmi rendelkezések fontos formális részei voltak legtöbb nemzetközi és bilaterális egyezménynek, szerződésnek, valamint a demokratikus alkotmányoknak, jogszabályoknak. A gyakorlatban azonban a kisebbségvédelmi rendelkezések megvalósítása többnyire elmaradt, az ellenőrzéssel együtt! Anélkül, hogy ezúttal a kisebbségi lét problémájának jelenét és jövőjét mélyebben boncolgatnánk, fontos megjegyezni, hogy az említett negatív jelenség – bármennyire szeretnénk az ellenkezőjét megmagyarázni – az őshonos nemzeti kisebbségek megmaradásának a zsákutcáját jelenti. A kisebbségben élő magyar közösségek aránya a szülőföldjükön mindenütt jelentősen romlott. Több tájegység egykor kompakt magyarsága elszórványosodott, több szórványközösség pedig mára teljesen eltűnt. A magyar nyelvhatár több szakaszon nagyon közeledik az ún. trianoni határhoz, aminek következménye, hogy számos területen teljesen eltűnik (sőt eltűnt már) a magyar nyelv és a magyar kultúra. A múltbeli többnyelvű városok (Pozsony, Temesvár, Szabadka, Munkács stb.), amelyekre korábban a spontán tolerancia volt jellemző, ami a fejlődésnek is fontos mozgatója volt, mára többnyire egynyelvűvé váltak. Az utóbbi évtizedben ugyan az angol nyelv térhódítása „pótolja” a népesség kétnyelvűségét, ami üdvözlendő, csakhogy a tradicionális közép-európai kulturális értékrendet és az együtt élő közösségek nyelvének és kultúrájának kölcsönös megismerését ez nem helyettesíti. Helyenként még ennél is aggasztóbb jelenség érvényesül: a „digitális világ” térhódítása miatt az ún. kisebbségi nyelvek szerepe minimalizálódik, őshonos közegben a harmadik vagy negyedik helyre szorul vissza (az angol, a többségi nemzet nyelve és több közegben még egy erősebb idegen nyelv után). Néhány újabb keletű pozitív fejlemény, mint például a magyar (vagy másutt a cseh, a szlovén stb.) kisebbségi nyelv tanulásának növekedése bizonyos régiókban üdvözlendő és fontos, ám összességében alig változtat az alaphelyzeten.

Magyar–szlovén „párhuzamok”

Magyar–szlovén vonatkozásban a többi Magyarországgal szomszédos államhoz viszonyítva valamennyire eltérő a helyzet. Az első világháború után a szlovén nemzetnek is – arányaiban – a magyarhoz hasonló veszteségei voltak, hiszen a szlovénoknak kb. egyharmada az újonnan létrejött jugoszláv államon kívül maradt. A mai nyugati szlovén határ, amely a Júliai Alpoktól délre, az Isonzó mentén (vagy annak közelében) húzódik, és a piráni (piranói) öbölíig terjed, a két világháború között nem ott volt. Azon a szakaszon jóval keletebbre húzódott az olasz–jugoszláv államhatár, amely a rapallói egyezmény értelmében (1920. november 12.) a Júliai-Alpoktól Postojna mentén, Fiuméig terjedt, aminek következményeként a szlovénok lakta terület számottevő része, háromszázezer szlovén anyanyelvű lakossal, Olaszországhoz került. A már említett karintiai népszavazás, valamint a békekonferencia egyéb döntései következményeként északon is nagyszámú szlovén közösség maradt Ausztriában. Államjogi

tekintetben nem vonhatunk közvetlen párhuzamot az 1919 utáni magyarországi és a délszláv-állambeli folyamatok között (az egyiknél ezeréves folytonosság szakadt meg, a másik esetében egy új államalakulat formálódott), azonban az említett veszteségek a szlovénoknál hasonló sebnek számítottak, mint Magyarország számára Erdély, a Felvidék és a többi magyarok lakta terület elvesztése volt. A szlovénok nemzeti hiányérzetét 1918 után enyhítette a délszláv összefogás (aminek hosszú távú létezésében akkor még sokan reménykedtek) és a Muravidék megszerzése.

A magyar-szlovén „ütközőzóna”, a Muravidék esetében más (volt) a helyzet, mint az elveszített karintiai és karsztvidéki szlovénokat illetően. Ez volt az egyetlen tájegység, amely szlovén szempontból területszerzési fejleménynek számított az első világháború után. A szlovénok számára emiatt ma is nagyon fontos kérdés a Mura mentén 1919-ben elért területgyarapodás. A szlovén országgyűlés 2006-ban a Muravidék megszerzését az állami ünnepek sorába emelte. A tájegység délszláv katonai megszállására 1919. augusztus 12-én került sor, mégsem ezt a dátumot nyilvánították ünneppé, ahogy a Legfelsőbb Tanácsnak a Muravidékre vonatkozó döntését sem (1919. július 9.), hanem augusztus 17-ét, amikor 1919-ben a katonai hatóság a belatinci ünnepi népgyűlés keretében átadta az igazgatás jogát a polgári kormánybiztosnak. Magyarország nézőpontjából vizsgálva a Muravidék hovatartozásának alakulását, kevésbé emlegetett veszteségről beszélhetünk, amit a múltban (az 1990-es évekig) a délvidéki veszteségek között tartottak számon, ha esetenként néha megemlégtették. Ennek oka részben a tájegység meglehetősen kis terjedelmében kereshető, ami Erdélyhez, a Felvidékhez vagy a Délvidékhez viszonyítva eltörpült, de még a Kárpátalja és az elcsatolt Nyugat-Magyarország (Burgenland) említésekor is gyakran elfeledkeztek róla. Ennek ellenére „kifelejtése” jogtalan volt, amit száz esztendő után fontos lenne pótolni. Ez mindenekelőtt a korabeli események hiteles feltárásával és tudatosításával lehetséges. A múltban csupán a közvetlenül érintett megyék, Vas és Zala képeztek kivételt, ahol emlékeztek az elcsatolt területekre, és később, a múlt század nyolcvanas éveitől (a rendszerváltás előtt is) erőteljesen segítették a muravidéki magyarság közösségi és kulturális életét. A rendszerváltás után a helyzet megváltozott, az utóbbi években a muravidéki magyar érdekvédelmi szervezetek és intézmények, valamint a vállalkozók jelentős magyarországi állami támogatást kapnak, azonban a tájegység „térképre helyezéséért” még tenni kell.

Muravidék megnevezésén magyar nyelvi környezetben általában azt a területet értjük, amely az első világháború után a történelmi Vas és Zala vármegyétől az egykori délszláv állam szlovén érdekszférájához került, és ma az önálló Szlovén Köztársaság része. Korábban, 1919 előtt e megnevezés – ellentétben a Mura folyótól délre levő Muraközzel (amely ma Horvátország legészakabbra fekvő megyéje) – mai értelmében nem létezett. Esetenként földrajzi vonatkozású megjelölésként fordult elő szláv nyelvi kontextusban, de semmiképpen sem a mintegy 950 négyzetkilométernyi, mára „összeforrott” statisztikai régió megjelöléseként.

A tájegység nem zökkenőmentesen illeszkedett be a délszláv környezetbe. Egyesek szerint a folyamat még mindig tart, azonban a „zalai” és a „vasi” identitás mint regionális kötődési forma az elmúlt száz esztendő során nagyrészt felmorzsolódott. A „muravidéki” regionális identitás helyettesíti, tekintet nélkül arra, hogy magyarokról vagy szlovénokról beszélünk.

Az első világháború után a mai Muravidéken mintegy kilencvenezer ember élt, akik közül bő 20 ezret tekinthetünk magyar nemzetiségűnek. A szlovén lakosság, amelyet magyar nyelvterületen általában vend, archaikusabban tót névvel illettek (ami akkor még nem volt pejoratív hangzású), 1918 előtt erőteljesen magyar tudatú volt. Ugyan 2002 óta Szlovéniában nincs klasszikus népszámlálás, a kutatások alapján megállapítható, hogy a magukat magyarnak vallók aránya a száz évvel korábbinak a negyedére csökkent. A magyar kötődésűek, a magyar kultúrát is a sajátjuknak vallók száma (akik nagyrészt vegyes házasságokból származnak) ennél kedvezőbb, reményeink szerint tízezer körül mozog, aminek nem mennyiségi, hanem közösségformáló szempontból van jelentősége. A magyar tudatú szlovénok száma már a két világháború közötti időszakban jelentősen csökkent, az 1950-es évekre pedig megszűnt. A magyar nemzettudatúak többsége kettős kötődésű, ami azt jelenti, hogy a magyar nyelvhez, az egyetemes magyar kulturális értékekhez is kötődnek, azokat a magukénak vallják, de a szlovénnal is valamennyire azonosulnak. A magyar érzelműeknek már csak a kisebb hányada tekinti Magyarországot is a hazájának (Szlovénia mellett). Gyakori a regionális kötődésű azonosulás (pld. muravidéki, hetési, dombvidéki stb.). Hasonló állapottal találkoztunk már a jugoszláv időszak utolsó két évtizedében is, Szlovénia önállósulása után azonban az állampolgárság még erőteljesebben befolyásolja a muravidéki magyar közösség kötődését és hazaértelmezését. Ez a jelenség nem feltétlenül csak a fiatalabb korosztályokra jellemző (bár náluk erőteljesebben kifejeződik), mert a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben szocializálódnak jelentős hányadánál is már érvényesült. A folyamatnak kedvezett, hogy a szovjet zónához tartozó Magyarországhoz viszonyítva a délszláv államban (azon belül a szlovén tagköztársaságban kiváltképpen) jobb volt a gazdasági és szociális helyzet. A múlt század hatvanas éveitől a kisebbségi jogvédelem terén Szlovéniában nagy előrelépés következett be. Mindez erőteljesen hatott a muravidéki magyarok nemzeti önképére és kötődésére.⁵

A Muravidék hovatarozására vonatkozó, 1918. október után bekövetkezett események eléggé sajátosak. Amint már utaltunk arra, nem minden tekintetben mutatnak hasonlóságot a Magyarországtól elcsatolt többi tájegységgel, még a délszláv államhoz került magyar területek keretében is meglehetősen egyedi volt a Mura mente elcsatolásának a folyamata. A következő fejezetben néhány fontosabb eseményre, jelenségre utalunk.

5 Göncz László: A nemzeti identitás állapota és az etnikai viszonyok alakulása a Mura mentén. In: *Muratáj*, 30, 18/1-2. Lendva, 2018, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 122-147.

II. A Muravidék hovatarozása szempontjából fontos események 1918. ősztől 1919. nyárig

Bizonytalan időszak és szlovén autonómiatervek

Az első világháború után, 1918 késő őszen a mai Muravidék területe Magyarország azon tájegységei közé tartozott, amelyről kevesen feltételezték, hogy egy szűk esztendővel később egy másik országhoz tartozik majd. A viszonylag kevés reménykedő (a háborúból hazatérő és a wilsoni elvek alapján felbuzdult néhány fiatalember, a stájerországi szlovén nemzeti tanács szakemberei, fél tucatnyian a római katolikus papok közül) sem gondolhatta akkor még azt megvalósíthatónak, hiszen a november 13-án Belgrádban aláírt katonai egyezmény ebben a térségben a Dráva folyót határozta meg demarkációs vonalnak. Az ún. belgrádi konvenció szerint a Muraköz sem volt formálisan veszélyeztetve, pedig erőteljes horvát igénylés következtében, valamint a beszűkült magyarországi politikai és katonai mozgástér miatt a Zrínyiek ősi fészke már két hónappal később délszláv megszállás alá került. Nem felelne meg a valóságnak azt állítani, hogy 1918. novemberben a többségében szlovének lakta Muravidéken nem volt támogatója az akkor létrejött délszláv államnak (amely 1918. december 1-jén egyesült a Szerb Királysággal), azonban a támogatók aránya a szlovén anyanyelvű lakosság körében is akkor még csekély volt. A következő hónapok fejleményei – főképpen a magyar belpolitikai bizonytalanság, a külpolitikai „izoláltság” és ellehetetlenült mozgástér, majd végül a bolsevik diktatúra kialakulása, valamint az adott helyzetből jelentős politikai tőkét kovácsoló délszláv propaganda és a békekonferencia – azonban néhány hónap alatt megváltoztatták a Mura mentén élő szlovének hangulatát. Amikor 1919. augusztusban megszállták a területet a délszlávok, egyes Mura menti településcsoportok lakossága már erőteljesen Jugoszlávia-párti volt (a közvetlen Mura mente Zala megyei szakaszán és a vasi dombvidék legnyugatibb részén, a stájer határszélén). A mintegy 70–75 ezer szlovén anyanyelvű lakosnak nem kis hányada persze akkor is magyar párti volt, vagy bizonytalan (ezért az elcsatolás ellen szlovén többségű települések is tiltakoztak), a mintegy 30 abszolút többségében magyar település lakossága, akiket úgyszintén érintett az impériumváltás, pedig el sem hitte, hogy ők egy számukra ismeretlen országhoz tartozzanak.

A Muravidék területe 1919. augusztus 12-éig, eltérően a többi Jugoszláviához csatolt tájegységtől (a Bácska, a Bánát, a Szerémség, a baranyai háromszög, a Muraköz) egy hét kivételével 1918. karácsony után nem volt délszláv megszállás alatt. A Mariborban székelő stájervidéki szlovén nemzeti tanács, valamint a szlovén északi határ alakulásánál nagy érdemeket szerző Maister Rudolf tábornok (korábban a monarchia őrnagya) tervezte a „magyarországi szlovének felszabadítását”, azonban egyrészt nem sikerült támogatást szerezni hozzá a szlovén tartományi vezetésnél, másrészt az említett 1918. karácsony után bekövetkezett,

délszláv szempontból egyeztetetlen „muraközi” behatolás a horvátok részéről, amely a Mura bal partjára is „átcsúszott” (Alsólendvát és Muraszombatot is elfoglalták), megakadályozta őket. Hogy a szlovén tartományi vezetés tényleg 1918-ban még nem tervezte a Muravidék elfoglalását, arról a korabeli események egyik ismertebb muravidéki szereplője, Jerič Ivan számolt be emlékirataiban. Ő és egyik társa 1918. decemberben megkereste Ljubljánában a tartományi kormány elnökét azzal a céllal, hogy ösztönözze a jugoszlávokat a Muravidék elfoglalására. Azonban arra nem kaptak ígéretet, ezért csalódottan kellett távozniuk. Egyebek mellett azt kérdezték tőlük, hogy „hol van ez a terület?”, és „éltek a Mura folyó túloldalán (Magyarországon) szlovénok?”.⁶

A Muraköz az említett karácsonyi délszláv hadművelet után nem került vissza magyar fennhatóság alá, mivel a magyar kormány (bár ezt hivatalosan nem mondták ki) úgy ítélte meg, hogy az igencsak horvát érzelmű tájegységet, melyet a horvát politikai elit folyamatosan magának követelt, nem foglalja vissza (ezzel hallgatólag egyetértett a demarkációs vonal áthelyezésére a Dráváról a Murára, amiről 1919. januárban kétoldalú tárgyalások folytak). Ellentétben ezzel a Mura bal partján megszállt, szlovénok és magyarok lakta területet 1919. január 3-ára a magyar karhatalmi egységek visszafoglalták. Ellenállásra csak Muraszombatban került sor, máshonnan a jugoszlávok maguk kivonultak.⁷

A párizsi békekonferencia kezdetén a jugoszláv küldöttség nem formált igényt a Muravidékre. Ezt a békekonferencián részt vevő szakemberek (elsősorban Slavič Matija, a Muravidékért felelős szakértő) a három nemzet – szerbek, horvátok és szlovénok – képviselőiből összetevődő küldöttség összehangolatlan, a prioritásokat eltérő szempontok alapján értelmező hozzáállás számlájára írták. A tájegység megszerzésére formált igényt a küldöttség szlovén főképviselője, Žolger Ivan csak egy hónappal később, 1919. február 18-án ismertette a Legfelsőbb Tanáccsal.⁸ Röviden ki kell térni Slavičra, a békekonferencián részt vevő jugoszláv küldöttség szlovén csoportjában tevékenykedő, a Muravidékért felelős szakértőre. Bár nem tartozott a döntéseket közvetlenül befolyásolható csoporthoz, a tudós római katolikus papnak (aki később két ízben a ljubljánai egyetem rektora volt) oroszánrésze volt a Muravidék hovatarozásának eldöntésében. Slavič már 1918. ősszel bejárta és tanulmányozta Zala és Vas megye szlovénok lakta területét. Alaposan felkészült a feladatra, és olyan stratégiát dolgozott ki, amely nagyrészt meggyőző magyarázatokkal volt illusztrálva. Időzítése tökéletes volt, hiszen kellő időben és jól tudta befolyásolni a küldöttség rangosabb képviselőit, de a más országok szakértőire is hatással volt. A Mura

6 Jerič, Ivan: *Moji spomini* (Emlékeim). Murska Sobota, 2000, Zavod sv. Miklavža, 51–52.

7 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL). K 26 Miniszterelnöki iratok (a továbbiakban: K 26). 1918 – XLI – 6702 (1200 cs.), 1919 – XXXVII – 174 (1216 cs.), 1919 – XXXIV – 3487 (1213 cs.). 1256.

8 Slavič, Matija: *Naše Prekmurje* (a továbbiakban: Slavič i. m.). Murska Sobota, 1999, Pomurska založba, 213–218.

menti területi igény megalkotásakor mélyről (időben távolról) merített. A népvándorlás korának homályos időszakát a szláv/szlovén szimpátia szempontjából vázolta fel, másrészt kapóra jöttek neki a dualizmus időszakának utolsó évtizedei; a kirívó magyarosító intézkedéseket sikeresen be tudta építeni a szlovén érdekek megformálásba. A békekonferencián jelentősen megkönnyítette a dolgát, hogy Magyarországnak mint a háborúban vesztes országnak a kizárása miatt a jugoszláv területi igények „igazságát” a sorsdöntő időszakban (1919. májusban) egyoldalúan lehetett bemutatni. A területkövetelési koncepció keretében ugyanis torzítások is bőven akadtak, főképpen a nyelvterület peremvidékének a bemutatásánál (pl. az Alsólendvára vonatkozó határozott követelés) és a már említett „ezeréves rabság” folyamatos ismétlésénél. A magyar fél érvei a Muravidék megtartása szempontjából – aminél nem kell feltétlenül a kormány felelős köreire gondolni –, annak ellenére, hogy a békekonferencián nem voltak/lehettek ismertetve, valamennyire melléfogottak voltak. Az ún. vend elméletnek,⁹ amelynek a neves, muravidéki származású fizikus, Mikola Sándor¹⁰ volt egyik meghatározó „szószólója” (egyébként több neves muravidéki szlovén származású, de magyar érzelmű személy is támogatta), az volt a lényege, hogy „a Muravidéken nincsenek szlovénok, csak vendül beszélő magyarok”, ami egyrészt valótlan és bizonyíthatatlan volt, másrészt a kezdetektől nagy ellenszenvet váltott ki a kevésbé magyarbarát szlovén érzelmű értelmiségben.

Az ún. Károlyi-érában a magyar kormány, a nagyszámú nemzeti kisebbségek (románok, szlovákok, szerbek) de facto elszakadása után, a németek és a rutének mellett, a Mura menti szlovénokra is jobban odafigyelt. A vashidegkúti származású Obál Bélát, az eperjesi teológiai és jogi akadémia tanárát nevezték ki szlovén (vend) kormánybiztosnak, aki 1918 decemberétől 1919 márciusáig nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a szlovénok lakta vidék önálló önkormányzati státust, illetve autonómiát kapjon, és ez által Magyarország keretében maradjon. Obál 1918 novemberének végén, még kormány megbízottként (kormánybiztosi kinevezése 1918. december 12-én következett be), Jászi Oszkár megrendelésére, terepszemlére ment a szülőföldjére,¹¹ ahonnan telefonon jelentette a Jászi-féle hivatalnak, hogy „a vend lakosság meglehetősen elhagyatottságban és nyomorban él, hangulata elkeseredett, de még javunkra fordítható. A legsürgősebb élelmezési és közszükségleti cikkek odairányítása a helyzetet

9 Angyal Endre: A vend kérdés. In *Dunántúli Tudományos Gyűjtemény*, 120. Budapest, 1972, 269–291.

10 Mikola Sándor (1871–1945), a „Mikola-cső” feltalálója, több világhírű, Nobel-díjas magyar kutató tanára, később akadémikus, a Fásori Evangélikus Gimnázium igazgatója; 1919 és 1921 között Muravidék-szakértő volt a magyar békeküldöttség és határmegállapító bizottság magyar biztosa mellett.

11 MNL OL. K 40 Miniszterelnökségi levéltár – Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter (a továbbiakban: K 40). K 40 szn (vegyes iratok)/1919 – XII. 47.

kedvezően befolyásolná.”¹² A félreértések elkerülése érdekében fontos megjegyezni, hogy Obál nem volt pártfogója az említett „vend elméletnek”. Jászi Oszkár miniszter konkrétan foglalkozott a Mura mente ügyével. A belügyminiszternek 1918. december 5-én írt levelében (amelyben rossz helyismeretre utaló pontatlanságok is voltak) egyebek mellett közölte, hogy a Mura menti területet a háborúból hazavonuló katonaság garázdálkodásai miatt az átlagosnál jobban érintette az élelemhiány, valamint jelezte, hogy a „vendek délről és nyugatról jövő idegen hatásoknak vannak kitéve”. A nemzetiségi miniszter arra is utalt, hogy „a vend lakosság a közigazgatás reformja alkalmából önálló közigazgatási egységbe lenne tömörítendő, Muraszombatnak járási vagy megyei székhelyé leendő emelése mellett”.¹³ Mindez után, Obál Béla közreműködésével gyorsan elkészült a muraszombati, alsólendvai és szentgotthárdi járás szlovénok lakta településeit magába foglaló „szlovén vármegye” terve Muraszombat központtal, amelyet a kormány 1918. december 11-én jóváhagyott. Működése azonban nem indult el, mivel a gyakorlati teendők egyeztetése során a szlovén érzelmű római katolikus papok, elsősorban Klekl Jožef¹⁴ nyugalmazott plébános irányításával kezdetét vette a szlovén „autonómia-keresés” (amit objektíve késleltetés céljából tettek, hiszen többen akkor már a létrejött délszláv állam mellett tették le a garast), másrészt a hónap végén sor került a már említett jugoszláv betörésre (amit 7–8 napos megszállás követett), ami úgyszintén másra terelte a figyelmet.

A következő két hónap, 1919. január és február az autonómia-tervekről szólt a Muravidéken (készült 3–4 tervzet). Az események hangadói a kormányoldalról Obál Béla kormánybiztos, a muravidéki szlovénok részéről pedig Klekl Jožef voltak. Emellett Obálék intenzíven szervezték a határvédelmet, hogy megakadályozzák a folyamatos veszélyként fenyegető stájerországi jugoszláv (szlovén) betörést. A Mura menti lakosság körében az autonómia-terveket illetően nem volt nagyobb érdeklődés, az emberek többségét a megélhetési gondok és a földreform kérdése foglalkoztatta. A két városban, Alsólendván és Muraszombatban, a törekvésnek alig volt támasza. A túlnyomórészt magyarok lakta Alsólendván hallani sem akartak arról, hogy őket bármilyen formában „belekeverjék” ebbe a kérdésbe. Amikor tudomást szereztek róla, hogy Klekl a várost a szlovén autonóm terület keretében említette, óriási tiltakozást szerveztek ellene. A városi képviselő-testület, valamint a környező magyar falvak előljáróságai a kormánybiztosnál, a Zala megyei törvényhatósági bizottságnál (mai értelemben: közgyűlésnél) és a magyar külügyminiszternél tiltakoztak.¹⁵

12 MNL OL. K 40. 1918 – XII tétel, 587.

13 MNL OL. K 40. 1918 – XII tétel, 637.

14 Klekl Jožef (1874–1948), nyugalmazott cserencsói (Črenšovci) plébános, a muravidéki szlovén nemzeti mozgalom meghatározó, legismertebb képviselője 1918–1920 közt, a *Novine* című, Mura menti szlovén nyelvjárásban megjelenő hetilap szerkesztője. Később – már a délszláv időszakban – a szlovén Parasztszövetség muravidéki vezetője és országgyűlési képviselő volt a belgrádi parlamentben.

15 *Zalai Hírlap*. Politikai napilap, VII. évfolyam, Nagykanizsa, 1919. február 13., 1–2.

A Mura menti autonómiatervekről Berinkey Dénes miniszterelnök 1919. február 12-ére tanácskozást hívott össze Budapestre, amelyet – Berinkey megbízásával – Obál Béla kormánybiztos vezetett. A szövegek közül leginkább a Klekl-terv kötötte le a magyar kormány figyelmét, a nyugalmazott plébános azonban nem ment el a találkozóra, ami – egyik kiküldött képviselője szerint – azt jelentette, hogy ő már akkor egyértelműen a jugoszláv utat választotta.¹⁶ A tanácskozáson kompromisszum született: egy progresszívnek minősíthető, a Klekl által elkészített tervezet számos tételét felkaroló autonómia-javaslat készült (Obál-javaslatként emlegették), amely több vonatkozásban követte a „rutén (ruszin) autonómia” rendelkezéseit. Klekl Jožef szövegéből azt a részt hagyták ki, amelyik vallási jellegű kérdésekre utalt (mivel elkészítői római katolikus papok voltak), valamint a javaslat szerint a szlovén autonóm terület nem terjedt volna ki a magyarok lakta településekre (Alsólendvára, Szentgotthárdra és a magyar-szlovén nyelvhatár peremén levő, abszolút magyar többségű falvakra).

A javaslat Vas és Zala vármegye szlovénok lakta területén „Slovenska krajina” névvel autonóm jogterület létrejöttét körvonalazta, „amelynek határait a nemzetközi békeértekezlet döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Slovenska krajina kiküldötteiből álló vegyes bizottság állapítja meg”. Hatásköre kiterjedt volna a „beligazgatásra”, igazságszolgáltatásra, közoktatásra, közművelődésre és egyházügyekre. Ezekben az ügyekben törvényhozó szervnek a „szlovén nemzetgyűlést” jelölték ki, amelynek képviselőit – a magyar országgyűléshez hasonlóan – „általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazással” választották volna. A szlovén autonóm terület kormányzati szerveinek a budapesti székhelyű „slovenska krajinai minisztériumot” és a muraszombati székhelyű „slovenska krajinai kormányzóságot” határozták meg, vezető tisztségviselőknek pedig a „szlovén minisztert” és a „szlovén kormányzót”. A rendelkezések végrehajtása a magyar kormány feladata lett volna, a működés pénzügyi feltételeit a magyar pénzügyminiszternek kellett volna megteremtene, mégpedig úgy, „hogy a törvény intézkedései Slovenska krajina lakosságának adóterhét nagyobb mértékben ne súlyosbítsák, mint a vármegyei önkormányzat költségei”.¹⁷ A miniszterelnöki kabinetben nem tetszett mindenkinek a „bőkezű javaslat”, de a dokumentumot a kormány bizonyára elfogadta volna. A folyamatot azonban megakadályozta a Tanácsköztársaság létrejötte. A Kormányzótanács „a nemzetiségi súrlódásokat az új rend és alkotmány kiépítése alatt az új államnemzet lényegénél fogva önmaguktól eltűnőnek” minősítette, magyarán nem foglalkozott a szlovén autonómiajavaslattal. A bolsevik időszakban a Mura mentén kikiáltott, néhány napig lebegő kérészállam, a „Mura Köztársaság” pedig nem volt semmilyen szempontból folytatása sem a szlovén közösség belső nemzeti önszervezésének, sem a délszláv állam keretében zajló szlovén nemzeti integrációnak és Obál Béla törekvéseinek sem.

16 PAM. SI_PAM/1961. III/105.

17 MNL OL. K 26 Miniszterelnöki iratok. 1919 – XXII – 1429 (1211 cs.).

A Tanácsköztársaság időszakának muravidéki sajátosságai és a békekonferencia sorsdöntő határozata

A Tanácsköztársaság első heteiben folytatódott a határvédelem szervezése Obál Béla vezetésével, aki – vend, illetve szlovén népbiztosként és Vas megyei direktóriumi tagként – átmentette hatalmát az új időszakba. Aktív szerepe azonban rövid ideig tartott, mivel néhány héttel később egyetemi tanárrá nevezték ki, és Budapestre költözött. Azt követően nagyon gyorsan a korábbi elvtársai támadásainak a céltáblájává vált. Budapestre távozása után a muravidéki helyettese, Tkálec Vilmos¹⁸ teljhatalomra tört, amit valamennyire már korábban (már a Károlyi-érában) is gyakorolt, mint a szlovénokért felelős kormánybiztos katonai „osztályának” a vezetője. Hatalmi visszaélései, valamint a határ menti csempészetbe való belebonyolódása miatt feljelentették, majd eljárás indult ellene. Erre Tkálec „gondolt egy nagyot”, és 1919. május 29-én Muraszombatban kikiáltotta a „Mura Köztársaságot”. A katonai főparancsnokság és a Kormányzótanács ellenforradalmi megmozdulásnak minősítette a szlovén népbiztoshelyettes furcsa „államát”.¹⁹ Az egypártrendszer időszakában – a források alapos felhasználásával, ám a korabeli ideológiai és politikai elvárásoknak megfelelően – Kővágó László által készített összegzés is „szlovén ellenforradalomról” számolt be.²⁰ Valójában azonban mégsem tekinthető annak! Tkálec „elnök” Kun Bélának küldött táviratában a következő szöveget írta: „Van szerencsém tudomására hozni, hogy a vend vidéki lakosságnak kifejezett kívánságára a vend vidéki munkás, katona és földműves tanácsok f. hó. 29-én proklamálták a Mura Köztársaságot, amely magába foglalja Zala és Vas megye vend lakta részeit. Mura köztársaság proklamálása a nemzetek önrendelkezési jogán alapul. Nemzetközi

18 Tkálec Vilmos (1894–1950) az első világháború előtt kántortanítóként tevékenykedett Cserencsócon. A háborúban megsérült és orosz fogságba esett, ahonnan 1917-ben szabadult. Főhadnagyként szerelt le. A háború után, 1918 késő őszen közreműködött az ún. zöld káder muraközi és muravidéki fosztogatását követő rendteremtésben. A zalai főispán által kihirdetett statárium idején alkalmazott, számos emberéletet követelő megtorláshoz neki is köze volt, azonban konkrét szerepéről eltérőek a vélemények. A Károlyi-érában a szlovénok lakta vidék kormánybiztosának alárendelt „katonai (védelmi) osztályt” vezette. A Tanácsköztársaság létrejötte után vend vidéki népbiztoshelyettes volt 1919. május 29-éig, amikor – túllapásai és egyéni érdekei következtében indított vádaktól menekülve – kikiáltotta az ún. Mura Köztársaságot. A kérészállamot a magyar vörös hadsereg alakulatai egy hét után felszámolták, Tkálec közben Ausztriába menekült. A bolsevik időszak bukása után még visszatért a Muravidékre, ahol a délszlávok fogságába esett, innen megszökött, és Magyarországon telepedett le. A leghosszabb ideig Kistarcsán tanítókodott, és kántorként tevékenykedett. A befogadó település iránti tiszteletből Tarcsaira magyarosította a nevét. Zeneszerzőként is számon tartják.

19 Hadtörténelmi Levéltár MTK (a továbbiakban: HL) 46. doboz. Keleti, illetve Vörös Hadsereg Parancsnokság. Hadművelési, hírszerző, tüzésügyi osztály. 1919. május 26–31. 52/10-12. sz. mappa.

20 Kővágó László: *A magyarországi délszlávok 1918–1919-ben*. Budapest, 1964, Akadémiai Kiadó, 234–240.

szociális demokrácia programjával szocialista állami életünk kiépítéséhez kérjük a Magyar Tanácsköztársaság támogatását, amellyel a legbarátságosabb szomszéd viszonyban óhajtunk élni. Azon esetben, ha a Magyar Tanácsköztársaság fegyverrel törne a Muraköztársaság ellen, úgy kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy szükség esetén a szomszédos imperialista államok segítségét fogjuk igénybe venni, amellyel azonban csak a végső szükség esetén fogunk élni. Kérjük a Magyar Tanácsköztársaság csapatainak a Mura köztársaság területéről való azonnali visszavonását.”²¹ Tkálecz kényszerhelyzetben köztársaságról és szocializmusról beszélt, miközben jelleméhez alighanem a konzervatív értékek álltak közelebb, ami jellemző volt a Mura mente lakosságára általában. A „köztársaságnak” sem kidolgozott jogi normarendszere, sem működési stratégiája nem volt, még a területe se volt egyértelműen körvonalazva. Tkálecz, reményei ellenére, nem kapott támogatást a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságtól, sem Ausztriából (az utóbbtól csak nagyon csekély fegyvert). Mindez bizonyítja, hogy a Mura Köztársaság csupán ad hoc jellegű képződmény volt, amelyet egyéni visszaéléssel szembeni megtorlástól való félelem, hatalom- és kalandvágy, valamint a korabeli kaotikus belpolitikai állapot együttesen tettek lehetővé.

A Tanácsköztársaság időszakában volt még egy fontos esemény a mai Mura-vidék területén, amely időben megelőzte a Mura menti kérésállamot: az „alsólendvai ellenforradalom”. Ez tipikus ellenforradalmi zendülés volt, amely – zalaegerszegi kezdeményezők segítségével – az Alsólendván és környékén állomásozó, a Tanácsköztársaság ellenében az átlagosnál elszántabb határvédelmi alakulatok támogatásával robbant ki. Húsvéthétfőn, 1919. április 21-én, miután letartóztatták a járási direktóriumot, néhány órára az ellenforradalmárok átvették hatalmat. Ez volt alighanem az ún. bolsevik magyar állam idején a legkorábbi ellenforradalmi ellenállás, amely csupán néhány óráig tartott, mivel a másutt is titokban tervezett ellenállások mindenütt meghíúsultak. A kialakult helyzetben a mozgalom megijedt saját árnyékától, és azok a katonai alakulatok számolták fel, amelyek néhány órával korábban rajongóan támogatták.²²

A Muravidék kérdése a békekonferencián összefüggött a délszláv, illetve a szlovén határ északi szakaszának alakulásával, amire már Karintiát illetően utaltunk, valamint az új jugoszláv állam egyéb határszakaszaival (főképpen a Bánátban). A tájegység hovatarozását illetően a döntő események a Tanácsköztársaság idején, 1919. májusban zajlottak Párizsban. Hogy ellensúlyozzák az olasz befolyást, minthogy az olasz és jugoszláv területi érdekek ellentétesek voltak, Pašić, a délszláv küldöttség vezetője meghívta Párizsba a neves szerb származású amerikai kutatót, Pupin akadémikust, a Columbia Egyetem tanárát,

21 HL – 53. doboz. Keleti, ill. Vörös Hadsereg Parancsnokság. Hadműveleti, hírszerző, tüzérségi osztály 1919. június 1–5. (53/1–3 mappa), 111.

22 Göncz László: Az alsólendvai ellenforradalom. In *Lindua*, 12. évf., 20. sz. Lendva, 2018, Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ, 19–26.

hogy kapcsolatai révén legyen a délszlávok segítségére a kulcsfontosságú döntéseknél. Pupin Wilson elnökkel jó viszonyban volt, mivel bizonyos ideig az akadémiai tudományos kutatási tanács elnöki tisztét is betöltötte. Feltehetően még fontosabb volt, hogy Pupin említett elnöksége idején a Columbia Egyetem másik tanára, Johnson volt a testület főtitkára, akivel Pupin az egyetemen is szorosan együttműködött. Pupin egyik levelében a szlovén területi igényeket illetően azt írta Wilson elnöknek, hogy mivel „az éhes oroszoknak az olaszok, a németek és a magyarok, a szlovén nemzetet emiatt veszély fenyegeti, hogy széttépik betelhetetlen éhségük csillapítása okán. A szlovéneket nekünk, amerikaiaknak védenünk kell, mert jobban megérdemlik a segítségünket, mint bármelyik másik kis lélekszámú nemzet.”²³

A háttérbeszélgetések és lobbitevékenységek hatását nem lehet a békekonferencia határozataiban konkrétan kimutatni, sem súlyukat bizonyítani, azonban ahhoz nem fér kétség, hogy a kedvezőbb helyzetben levő országok, amelyek bármilyen státusban a döntések meghozatalakor jelen voltak Párizsban, komoly előnnyel rendelkeztek Magyarországhoz képest, amelynek képviselőit még 1919. májusban sem hívták meg a sorsáról döntő tanácskozásokra. Annak ellenére, hogy a jugoszláv küldöttség február 16-án bejelentette igényét a Muravidékre, a kérdéssel a Tanácsköztársaság létrejöttéig érdemben nem foglalkoztak, és az említett terület nem is volt a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megszállása alatt. Ezt követően – elsősorban Slavič Matija szakértő folyamatos ösztönzésére és konkrét szakmai javaslatai alapján – fokozatosan változott a helyzet. Johnson professzor, az ún. területi bizottság fontos tagja Slavič adatai alapján a Mura és Rába folyó vízváltástóját jelölte meg nagy vonalakban magyar–jugoszláv államhatárnak a muravidéki szakaszon. Pupin közvetett szerepére ő maga utalt egyik visszaemlékező könyvében, ahol arról számolt be, mennyire erőteljesen ragaszkodott a békekonferencián a Muravidékhez, Krajnához és Karintiához.²⁴

Az elmondottak ellenére a Muravidék megszerzése jugoszláv szempontból nem volt könnyű. Május 9-én a Tardieu vezette Területi Bizottság nem fogadta el Johnson javaslatát. A jugoszláv küldöttség azonban nem adta fel, és a nagyhatalmak képviselőinél minden lehetséges kapcsolatot bevetettek követeléseik érvényesítése érdekében. Beneš, akkori cseh külügyminiszter feltehetően személyesen járt közben Tardieu-nél és Lansingnál, a Wilsont helyettesítő amerikai külügyi titkárnál, valamint a japán képviselőkkel is beszélt. Tardieu – Slavič visszaemlékezése szerint – május 12-én már nem hivatalos formában utalt arra, hogy a „nagyok” a Muravidéket a délszláv államnak ítélték. Egyébként a későbbi

23 Lipušček, Uroš: *Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference 1919* (A Muravidék az 1919-es párizsi békekonferencia forgatagában), (a továbbiakban: Lipušček i. m.). Petanjci, 2019, Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 69–70.

24 Pupin, Mihajlo: *Od pastirja do izumitelja* (A pásztortól a föltalálóiig). Ljubljana, 1931, Vodnikova družba, 7.

francia miniszterelnök (mármint Tardieu) május 17-én azt javasolta Trumbićnak, a jugoszláv küldöttség horvát főképviselőjének, hogy a Muravidékre és Karintiára vonatkozóan kérjenek újabb meghallgatást a Tízek Tanácsánál, mert az említett két terület esetében van esély arra, hogy engedmények következzenek be. A jugoszláv delegációt egy nappal később, május 18-án fogadta Clemenceau, a békekonferencia elnöke, amelyen a délszláv képviselők ismételten kérték a Muravidéket is. Nagy jelentősége volt, hogy május 20-án a jugoszláv küldöttség képviselői a „Területi Bizottság” előtt kifejhették álláspontjukat és érveiket a határok alakulásáról.²⁵ Azon a napon (május 20-án), a jugoszlávok fogadása után, a Tardieu vezette Területi Bizottság – precedens módon – ismételten tárgyalta a Muravidék hovatartozásáról, és az olaszok tiltakozása ellenére támogatta a tájegységnek a délszláv királysághoz csatolását.²⁶ A bizottsági döntés alapján előterjesztett javaslatot a Legfelsőbb Tanács 1919. július 9-én végérvényesen elfogadta.²⁷

Befejezésül idézzük Lipušček Uroš szlovén történészt és külpolitikai szakértőt, aki 2019-ben megjelent, főképpen a békekonferencia diplomáciai körülményeit taglaló könyvében a Magyar Tanácsköztársaság „szerepéről” a Muravidék hovatartozásával összefüggésben a következőket összegezte: „A Magyar Tanácsköztársaság összességében veszélyeztette Közép-Európa megszokott politikai értékrendjét, ezért az antant államok elfojtották. A Tanácsköztársaság létrejötte nélkül Magyarország bizonyára addigi területének kevesebb részét veszítette volna el, mint amennyit ténylegesen elcsatoltak tőle. A tanácsállam bukása után a békekonferencia a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak is engedélyezte, hogy a jóváhagyott határok keretében megszállhatta a Muravidéket, bár a békeszerződés még nem volt aláírva. Ezt az is befolyásolhatta, hogy akkor még Párizsban nem voltak teljesen meggyőződve arról, hogy Európában véget értek a bolsevista típusú forradalmak.”²⁸

25 Slavič i. m. 90.

26 Lipušček i. m. 73.

27 Slavič i. m. 50.

28 Lipušček i. m. 101–107.